

Nowe dane dotyczące występowania motyli (Lepidoptera) w województwie pomorskim

New records of Lepidoptera in the province of Pomerania
(Northern Poland)

Peter SENN

ul. Kańskiego 3C/3, 81-603 Gdynia; e-mail: peter.senn@neostrada.pl

ABSTRACT: New data are given on 44 species of 17 Lepidoptera families for the province of Pomerania (Northern Poland). Nine species have been recorded in this region for the first time in over 100 years, and one is a recent invader.

KEY WORDS: Hepialidae, Gracillariidae, Depressariidae, Oecophoridae, Cossidae, Tortricidae, Alucitidae, Pterophoridae, Pyralidae, Sphingidae, Pieridae, Geometridae, Notodontidae, Noctuidae, Lymantridae, Nolidae, Arctiidae, new records, Northern Poland.

Wstęp

Fauna motyli województwa pomorskiego (w granicach ustalonych w 1999 r.) jest dość dobrze poznana. Tym niemniej brak dla tego regionu nowych danych, a niniejsza praca jest próbą poprawy tej sytuacji. Podstawową pracą określającą stan faunistycznej wiedzy na temat motyli Polski jest opracowanie pod redakcją BUSZKO i NOWACKIEGO (2000). Gatunki omawiane w niniejszej pracy należą do dwóch kategorii spośród trzech przyjętych w tym opracowaniu: „dane do roku 1960” i „brak danych”, przy czym „brak danych” należy rozumieć jako brak opublikowanych obserwacji z województwa pomorskiego w XX wieku.

Dla województwa pomorskiego jedyną obszerniejszą publikacją jest dzieło SPEISERA (1903), które zawiera wykaz ponad 1500 gatunków motyli znalezionych na terenie dawnych Prus Wschodnich i Zachodnich w drugiej połowie XIX w. W międzyczasie w obliczu zmian środowiskowych i politycznych wartość tej pozycji należałoby uznać już tylko za historyczną. W 1939 roku ukazała się obszerna praca E. i H. URBAHNÓW traktująca o motylach na terenie ówczesnego Pomorza Zachodniego (URBAHN 1939). Praca ta, aczkolwiek zawierająca bardzo ciekawe spostrzeżenia na temat bionomii motyli, podaje jednak dość skąpe informacje odnośnie terenu woj. pomorskiego, ograniczające się właściwie tylko do okolic Słupska. Z polskich autorów przedwojennych ROMANISZYN (1929) nie dodaje żadnych nowych obserwacji. Jedynie praca NOWACKIEGO (1994) o sówkach w pasie wydm nadmorskich oraz praca KAŻMIERCZAKA i współautorów (2006) z Zaborskiego Parku Krajobrazowego (ZPK) odnoszą się do motyli województwa pomorskiego. Poza tymi wyjątkami brak zbiorczych prac omawiających motyle z tego terenu w okresie ostatnich kilku dziesięcioleci.

W niniejszej pracy przedstawiono dane o występowaniu 44 gatunków, dla których brak współczesnych danych z woj. pomorskiego; dochodzi do tego jeden gatunek inwazyjny, wcześniej nie notowany na terenie woj. pomorskiego. Dane te stanowią istotne uzupełnienie wiedzy o motylach tego terenu.

Obszar i metodyka badań

Materiał zbierano na 12 stanowiskach, zlokalizowanych na obszarach leśnych lub w ich sąsiedztwie, w obrębie czterech makroregionów fizyczno-geograficznych, głównie na Pojezierzu Wschodniopomorskim, a także na Pobrzeżu Koszalińskim, Pobrzeżu Gdańskim i Pojezierzu Południowopomorskim.

Poniższy wykaz stanowisk jest uporządkowany według jednostek mezoregionalnych (http://pl.wikipedia.org/wiki/Regionalizacja_fizycznogeograficzna_Polski)* i kodów UTM:

- Pojezierze Kaszubskie: Gdynia - Chwarzno (CF34), Gdynia - Wiczlino (CF34), Gdynia - Witomino (CF34), Gdynia - Wielki Kack (CF33), Gołubie (CF01), Chmielno (CF12), Babi Dół (CF22);
- Pobrzeże Słowińskie: Osetnik (XA77);
- Pobrzeże Kaszubskie: Gdynia (CF44), Osłonino (CF36);
- Mierzeje Wiśłana: Gdańsk - Świbno (CF62);
- Bory Tucholskie: Wąglikowice (XV99).

* Regionalizacja została opracowana przez Jerzego KONDRACKIEGO (2002: Geografia regionalna Polski. PWN, Warszawa) i zmodyfikowana przez Andrzeja RICHLINGA.

Wszystkie dane pochodzą z obserwacji motyli w terenie. Każda z nich jest udokumentowana fotograficznie. Lista motyli nie zawiera żadnego gatunku, którego nie można na tej podstawie jednoznacznie zidentyfikować.

Klasyfikację i nazewnictwo przyjęto za opracowaniem pod redakcją BUSZKO i NOWACKIEGO (2000).

Składam serdeczne podziękowania prof. dr hab. Jarosławowi BUSZKO za cenne uwagi i wskazówki. Dziękuję również panom Markowi HOŁOWIŃSKIEMU, Antoniemu KWICZALE i Adamowi LARYSZOWI za pomoc w oznaczeniu niektórych gatunków.

Przegląd gatunków

HEPIALIDAE

Hepialus humuli (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 13 VI 2007 – 1 ♀.
Z woj. pomorskiego podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Straszyna.

GRACILLARIIDAE

Phyllonorycter leucographella (ZELLER, 1850)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 19 IV 2008 – po kilkadziesiąt min na liściach każdego z ok. 10 krzewów ognika szkarłatnego (*Pyra-cantha coccinea* M. ROEM.).
- Gdynia (CF44), 0 m n.p.m., 22 IV 2008 – pojedyncze miny na liściach ok. 100 krzewów ognika.

Gatunek inwazyjny, który dopiero niedawno pojawił się w Polsce; rozprzestrzenia się od zachodu; jego występowanie w Gdyni związane jest z dość powszechną obecnością rośliny żywicielskiej – *P. coccinea*.

DEPRESSARIIDAE

Semioscopis steinkellneriana (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 30 IV 2007 – 1 ex., 14 V 2007 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego dotychczas nie podawany.

Agonopteryx ocellana (FABRICIUS, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 19 XI 2007 – 1 ex., 1 IV 2008 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego dotychczas nie podawany.

OECOPHORIDAE

Carcina quercana (FABRICIUS, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 3 VIII 2007 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska - Wrzeszcza i Sopotu.

COSSIDAE

Cossus cossus (LINNAEUS, 1758)

- Osłonino (CF36), 0 m n.p.m., 16 IX 2007 – 1 larwa.
Z woj. pomorskiego podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Kartuz, Starej Kiszewy i Czarnej Wody. Często spotykany jako larwa.

Zeuzera pyrina (LINNAEUS, 1761)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 30 VI 2007 – 1 ex.
Stwierdzony prawie w całym kraju po 1961 r. Z woj. pomorskiego podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Sopotu oraz przez URBAHNa (1939) ze Słupska.

TORTRICIDAE

Agapeta hamana (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 6 VIII 2007 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego podany przez SPEISERA (1903) ze Świbna.

Capua vulgana (FRÖHLICH, 1828)

- Gołubie (CF01), 200 m n.p.m., 26 V 2007 – 1 ex. Las mieszany nad zarastającym jeziorkiem śródlęsnym z *Hottonia palustris* L.
Podany przez SPEISERA (1903) ze Świbna i Gdańska (Orunia i Oliwa).

Endothenia quadrimaculana (HAWORTH, 1811)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 26 VI 2007 – 1 ex.
Podany przez SPEISERA (1903) z Żuław.

Orthotaenia undulana (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Lampa ad Chmielno (CF12), 225 m n.p.m., 1 VI 2007 – 1 ex. Przy ścieżce między polami, ok. 200 m od brzeziny bagiennej.
Podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska.

Celypha striana (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 16 VIII 2007 – 1 ex.
Podany przez Speisera (1903) z Gdańska.

Thiodia citrana (HÜBNER, 1799)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 26 VI 2007 – 1 ex., 30 VI 2007 – 1 ex.
Podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i z Mierzei Wiślanej. Ostatnio stwierdzony na dwóch stanowiskach w Zaborskim Parku Krajobrazowym (KAŻMIERCZAK i in. 2006).

Epiblema foenella (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 28 VII 2007 – 1 ex.
Podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska - Wrzeszcza, a ostatnio z Zaborskiego Parku Krajobrazowego (KAŻMIERCZAK i in. 2006).

Notocelia rosaecolana (DOUBLEDAY, 1850)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 22 VI 2007 – 1 ex.
Dotychczas brak było danych o występowaniu tego gatunku w woj. pomorskim.

ALUCITIDAE

Alucita hexadactyla (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 1 V 2007 – 1 ex., 22 V 2007 – 1 ex., 4 VIII 2007 – 1 ex., 6 VIII 2007 – 1 ex., 21 VIII 2007 – 1 ex.
Gatunek rzadko wykazywany. Po roku 1960 podany tylko z woj. zachodniopomorskiego, a przed 1961 z woj. pomorskiego i dolnośląskiego (BUSZKO 2000). SPEISER (1903) wymienia go z dwóch stanowisk: Półwyspu Helskiego oraz okolic Gdańska – obie obserwacje pochodzą z XIX w.

PTEROPHORIDAE

Cnaemidophorus rhododactyla (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 30 VI 2007 – 1 ex., 2 VII 2007 – 1 ex.
Według SPEISERA (1903) gatunek rzadki na Pomorzu, w II poł. XIX w. już nieodnotowany.

PYRALIDAE

Pyralis farinalis (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 20 VI 2007 – 1 ex., 25 VI 2007 – 1 ex., 23 VIII 2007 – 1 ex.

– Gołubie (CF01), 200 m n.p.m., 23 VI 2007 – 1 ex.

SPEISER (1903) wymienia ten gatunek z Gdańska i Kartuz. Stwierdzony był także w Zaborskim Parku Krajobrazowym (KAŻMIERCZAK i in. 2006).

Aglossa pinguinalis (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 22 VI 2007 – 1 ex.

W woj. pomorskim podany przez SPEISERA (1903) z Kartuz.

Evergestis forficalis (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 2 VI 2007 – 1 ex.

Gatunek z woj. pomorskiego dotychczas niepodawany.

Udea fulvalis (HÜBNER, 1809)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 2 VII 2007 – 1 ex., 31 VII 2007 – 1 ex., 7 VIII 2007 – 1 ex.

Gatunek z woj. pomorskiego dotychczas niepodawany.

SPHINGIDAE

Macroglossum stellatarum (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 14 XI 2006 – 1 ex.

Z woj. pomorskiego podany przez Speisera (1903) z Gdańska, Stegny i Kartuz; współcześnie stwierdzony w Zaborskim Parku Krajobrazowym (KAŻMIERCZAK i in. 2006).

Hyles galii (ROTTEMBERG, 1775)

– Gdańsk - Świbno (CF62), 0 m n.p.m., 17 IX 2007 – 1 larwa.

Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Helu, Kartuz i Starogardu Gdańskiego.

PIERIDAE

Aporia crataegi (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Wiczlino (CF34), 150 m n.p.m., 21 VI 2007 – 1 ex.

Gatunek podany z Gdańska, Starej Kiszewy i Chojnic (SPEISER 1903) oraz Słupska (URBAHN 1939).

GEOMETRIDAE

Petrophora chlorosata (SCOPOLI, 1763)

- Gdynia - Witomino (CF34), 70 m n.p.m., 21 V 2007 – 1 ex.
- Gdynia - Wiczlino (CF34), 150 m n.p.m., 4 VI 2007 – 1 ex.
Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Przebrna.

Plagodis pulveraria (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 2 VI 2007 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego podany z Krynicy Morskiej, Gdańska, Kartuz i Starej Kiszewy (SPEISER 1903) oraz Słupska (URBAHN 1939).

Ennomos alniaria (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 2 VIII 2007 – 1 ex.,
15 VIII 2007 – 1 ex.
Podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Łęgowa, Sopotu i Starej Kiszewy.

Agriopis marginaria (HÜBNER, 1825)

- Gdynia - Wiczlino (CF34), ok. 150 m n.p.m., 9 III 2008 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego podany z Gdańska i Wrzeszcza (SPEISER 1903).

Paradarisa consonaria (HÜBNER, 1799)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 29 IV 2007 – 1 ex. na buku,
3 V 2007 – 1 ex. na sośnie, w lesie mieszanym.
- Lampa ad Chmielno (CF12), ok. 220 m n.p.m., 1 VI 2007 – 1 ex. na sośnie.
Podany przez SPEISERA (1903) ze Stegny i Gdańska (Wrzeszcz, Oliwa).

Siona lineata (SCOPOLI, 1763)

- Babi Dół (CF22), ok. 170 m n.p.m., 27 VI 2004 – kilka exx.
- Gdynia - Chwarzno (CF34), 150 m n.p.m., 9 VI 2006 – kilka exx., 22 V 2007
– 1 ex., 29 V 2007 – kilka exx.
- Gołubie (CF01), ok. 200 m n.p.m., 26 V 2007 – kilka exx.
Gatunek wykazany przez SPEISERA (1903) z Gdańska.

Idaea pallidata (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gołubie (CF01), ok. 200 m n.p.m., 27 V 2007 – 1 ex.
Wymieniany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Oruni oraz URBAHNA (1939) z Garczegorza.

Epirrhoe rivata (HÜBNER, 1813)

- Wąglikowice (XV99), ok. 160 m n.p.m., 24 VI 2007 – 1 ex.
Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska (Nowy Port, Orunia) oraz Starej Kiszewy.

Chloroclysta siterata (HUFNAGEL, 1767)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 4 VI 2007 – 1 ex.
Z woj. pomorskiego wykazany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Kartuz.

Thera juniperata (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 17 X 2007 – 3 exx., 31 X 2007 – 2 exx., 9 XI 2007 – 1 ex., 10 XI 2007 – 1 ex.
Wykazany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Brzeźna, Kościerzyny i Starogardu Gdańskiego.

Pareulyphe berberata (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 29 V 2007 – 1 ex., 1 VI 2007 – 1 ex., 3 VIII 2007 – 1 ex., 6 VIII 2007 – 1 ex., 8 VIII 2007 – 1 ex.
Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska i Sopotu.

Odezia atrata (LINNAEUS, 1758)

- Osetnik (XA77), 0 m n.p.m., 25 VI 2006 – kilka ex., 8 VI 2007 – kilka ex.
Znany z woj. pomorskiego na podstawie danych SPEISERA (1903) z Gdańska, Przebrna, Krynicy Morskiej i Dzierżążna.

NOTODONTIDAE

Drymonia ruficornis (HUFNAGEL, 1766)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 14 V 2007 – 1 ex.
Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska.

Pheosia gnoma (FABRICIUS, 1766)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 24 VIII 2007 – 1 ex.
Podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Sopotu, Krynicy Morskiej i Starej Kiszewy; ostatnio stwierdzony w Zaborskim Parku Krajobrazowym (KAŹMIERCZAK i in. 2006).

Leucodonta bicoloria (DENIS et SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 18 VI 2007 – 1 ex.
Gatunek podany przez SPEISERA (1903) z Gdańska - Nowego Portu, Brzeźna, Sopotu i Kartuz.

NOCTUIDAE

Callistege mi (CLERCK, 1759)

- Osłonino (CF36), 0 m n.p.m., 19 V 2007 – 1 ex.
- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 29 V 2007 – kilka exx.
- Gołubie (CF01), ok. 200 m n.p.m., 26 V 2007 – kilka exx.
Wykazany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Kartuz i Starej Kiszewy.

Euclidia glyphica (LINNAEUS, 1758)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 21 V 2007 – 1 ex. w trawie zarastającej ugór.
- Gdynia - Wielki Kack (CF33), ok. 150 m n.p.m., 15 V 2007 – kilka exx. w trawie między nasypem kolejowym a zarastającym terenem bagiennym.
- Gołubie (CF01), ok. 200 m n.p.m., 27 V 2007 – kilka exx. na łące.
- Gdynia - Wiczlino (CF34), ok. 150 m n.p.m., 20 VI 2007 – 1 ex. na łące.
Gatunek wykazany przez SPEISERA (1903) z Gdańska, Kartuz, Dzierżążna i Starej Kiszewy. Ostatnio stwierdzony w Zaborskim Parku Krajobrazowym (KAŹMIERCZAK i in. 2006).

LYMANTRIDAE

Arctornis l-nigrum (MÜLLER, 1764)

- Gołubie (CF01), ok. 200 m n.p.m., 23 VI 2007 – 1 ex. na piaszczystej drodze prowadzącej przez las sosnowy.
Z woj. pomorskiego wykazany z Gdańska, Sopotu i Kartuz (SPEISER 1903), a także z okolic Słupska (URBAHN 1939).

NOLIDAE

Nola confusalis (HERRICH-SCHÄFFER, 1847)

- Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 1 V 2007 – 1 ex.
Wykazany z Gdańska, Sopotu, Helu, Krynicy Morskiej i Rumii - Zagórza (SPEISER 1903) oraz z okolic Słupska (URBAHN 1939).

ARCTIIDAE

Tyria jacobaeae (LINNAEUS, 1758)

– Gdynia - Chwarzno (CF34), ok. 150 m n.p.m., 30 V 2007 – kilka exx.,
4 VI 2007 – kilka exx., 6 VII 2006 – kilkanaście gąsienic na *Senecio jacobae* L.

Gatunek wykazany z Gdańska, Gościszewa, Opalenia (SPEISER 1903),
Łeby (URBAHN 1939), a współcześnie z Zaborskiego Parku Krajobrazowego
(KAŹMIERCZAK i in. 2006).

SUMMARY

New records for 44 species of 17 Lepidoptera families (Hepialidae, Gracillariidae, Depressariidae, Oecophoridae, Cossidae, Tortricidae, Alucitidae, Pterophoridae, Pyralidae, Sphingidae, Pieridae, Geometridae, Notodontidae, Noctuidae, Lymantridae, Nolidae, Arctiidae) in the province of Pomerania (N. Poland) are given. All the records, most of which are from the vicinity of Gdynia, were documented photographically – no species are mentioned that cannot be identified unequivocally on this basis. Nine species (*Semioscopis steinkellneriana*, *Agonopteryx ocellana*, *Endothenia quadrimaculana*, *Notocelia rosaecolana*, *Alucita hexadactyla*, *Evergestis forficalis*, *Udea fulvalis*, *Siona lineata*, *Nola confusalis*) have been recorded in this part of N. Poland for the first time in over 100 years – previous published records are from the 19th century. *Phyllonorycter leucographella*, an invasive species, has been recorded for the first time in Pomerania.

PIŚMIENNICTWO

- BUSZKO J. 1992: Motyle – Lepidoptera, Zawisaki – Sphingidae. Klucze oznacz. Owad. Pol., Wrocław, XXVII, 59: 1-42.
- BUSZKO J. 2000: Alucitidae [W:] BUSZKO J., NOWACKI J. (red.) 2000: The Lepidoptera of Poland; A Distributional Checklist. Polish entomol. Monogr., Poznań – Toruń, 1: 70.
- BUSZKO J., NOWACKI J. (red.) 2000: The Lepidoptera of Poland; A Distributional Checklist. Polish entomol. Monogr., Poznań-Toruń, 1: 1-178.
- KAŹMIERCZAK J., PŁÓCIENNIK M., PABIS K. 2006: Motyle (Lepidoptera) Zaborskiego Parku Krajobrazowego i okolic – wyniki badań wstępnych. Parki. nar. Rez. Przyr., 25 (2): 69-84.
- ROMANISZYN J. 1929: Fauna Motyli Polski. I. Prace monogr. Kom. Fizjogr. PAU, Kraków, 6: 1-552.
- SPEISER P. 1903: Die Schmetterlingsfauna der Provinzen Ost- und Westpreussen. Beitr. Naturk. Preuss., Königsberg, 9: 1-148.
- URBAHN E. & H. 1939. Die Schmetterlinge Pommerns mit einem vergleichenden Überblick über den Ostseeraum. Stt. Ent. Ztg., Stettin, 100: 185-826.